

## Az olvasógyakorlatok felhasználása az általános iskola általános tantervű osztályaiban

Sokan sajnálják az időt az olvasógyakorlatokra, mert úgy gondolják, túl sok, ennél fontosabb feladatot kell megvalósítani a heti egy énekóra keretében:

dalismétlés, daltanítás, tudatosítás, műelemzés, stílusismeret, zenei írás, számonkérés ...

E feladatok mellett valóban elhanyagolhatóbbnak tűnik az olvasógyakorlat bármelyiknél. A másik gond, hogy nem is olyan egyszerű elnevelni ezeket a gyakorlatokat – bármilyen könnyűnek is tűnik –, hiszen megosztott figyelemre és önálló munkára kényszeríti a tanulókat. Érdemes azonban elgondolkodni azon, hogy e gyakorlatok sokoldalú játékos megvalósításával majdan könnyebben oldják meg a fent említett feladatokat. Pozitívum lehet még az is, hogy egy-egy szép népdal nem degradálódik a ritmusolvasás vagy a szolmizáció gyakoroltatásának szintjére.

A következőkben szeretnék néhány ötletet adni a gyakorlatok oly módon való feldolgozásához, mely elősegíti a zenei elemek készséggé fejlesztését.

1. ritmus,

2. dallam - hangközők

- abc

- improvizáció

3. forma.

Tapasztalatom szerint kezdetben sokan esnek abba a hibába, hogy egy-egy órán akár több olvasógyakorlatot is el akarnak nevelni, vagy minden órán újat. Ez persze nem vezet sikerélményhez, ezért aztán végül kimaradnak. *A legfontosabb tehát az, hogy egy olvasógyakorlattal több órán keresztül dolgozzunk, „játsszunk” különböző módokon.* Ez elősegíti a ritmusok és a hangközrelációk rögzülését ahelyett, hogy állandóan új anyaggal kellene megküzdeni, mindemellett egy-egy új – a gyakorlathoz kapcsolódó – feladat ébren tartja az osztály érdeklődését, sikerélményhez juthatnak akár egy dicséret, egy piros pont vagy egy ötös erejéig.

*Kezdetben érdemes az olvasógyakorlatot a táblára írni vagy kivetíteni a jobb irányíthatóság kedvéért.* Később már akár ki is találtathatjuk, hogy egy bizonyos oldal melyik olvasógyakorlatával akarunk foglalkozni.

### 1. Ritmus

A zene legegyszerűbb eleme a ritmus. Ehhez alapvetően szükséges a löktetés hangoztatása, melyet a tanár hanggal (vagy hangszeren) hangoztat, az osztály hangtalanul (csippentős mérő).

A tanítás kezdetén: nagy – kicsi

később ritmusnévvel: tá – ti-ti olvastatunk.

Tehetjük ugyanezt a Tegzes-módszer szerint ingatapssal, aminek előnye ( $\frac{2}{4}$ -ben) az ütembeosztás érzékelése és az, hogy egy negyed értékbe hány ritmusérték kerül.

- Mondassuk tehát ritmusnévvel és ingatapssal a gyakorlat ritmusát!

- Megtehetjük ezt úgy is, hogy a hangsúlyra a kezünk a padot érinti, a hangsúlytalan negyedre felemelkedik.

- Ugyanezt a ritmust hangoztathatjuk ritmusnévvel és ütemezhetünk rá.
- A hangsúlyra dobbantunk, a hangsúlytalan negyedre tapsolunk.
- Ezután kerülhet sor arra, hogy a ritmusnevet már „bebújtatjuk a fejünkbe”, és csak az ingataps hallatszik. (Belső hallás fejlesztése)
- $333/9$ ,  $10 - \frac{1}{4}$ , illetve  $\frac{3}{4}$  a váltakozó ütem előkészítésére – ütemezés + dobbantás a hangsúlynál. (Különböző hangszínnel hangoztatva jó képességű társasággal akár egyszerre is.)
- Ritmuskánon: különböző hangszínekkel hangoztatva ritmusnévvel v. pl. t1 t5 kánon.
- Olvashatjuk ezeket a ritmusokat úgy, hogy t5-ben, t4-ben, t8-ban éneklük párhuzamosan.
- Még fejlettebb fokon a harmóniahallás fejlesztésére a tanár beénekelheti a t5 párhuzamba k3-ben vagy n3-ben. (k3 = kis terc, n3 = nagy terc)
- A negyed és nyolcad ritmusértékek olvasásához kopoghatnak ellenritmust vagy ritmososztinátót.
- Egy-egy gyakorlat ritmusa alapján végezhetünk formai elemzést is.
- Formai elemzés alapján memorizáltathatjuk a ritmust, és akár le is írathatjuk.
- Erre alkalmas gyakorlatokon diminuálhatják (szaporíthatják) vagy augmentálhatják (ritkíthatják) a ritmust.
- Egy-egy megbeszélte ütem ritmusát átalakíthatják (egyéni munka), ismétlődő motívum esetén az osztály ezt megismételheti. (De lehet az egyéni variáció ritmusnév nélkül – az osztály pedig ritmusnévvel ismételi.)
- A ritmushangoztatás megtörténhet hangerőváltással is (teraszos-barokk, fokozatos - klasszicista).
- A többszólamúság, a figyelemmegosztás fejlesztésére a már memorizált ritmusokat tapsolhatják névvel vagy név nélkül úgy, hogy közben kilépik helyben vagy körben járva a mérőt. (Ingataps is lehet.)
- Szintén figyelemmegosztó és belső hallást fejlesztő, ha megbeszéljük, melyik ritmusértéket melyik oszlop hangoztatja. (A hangszínt ilyenkor elkülönítjük, pl.: koppant, tapsol, két ceruzát összeüt, dobbant, csettint...).

*A tanári irányítás egyik esetben sem maradhat el. Attól függően, mi a feladat és hova néznek: ütemezi, hangoztatja, táblán mutatja a lüktetést, vagyis nem ritmust hangoztat, nem a tanár oldja meg a feladatot! A tanár „csak” irányít. Különböen a feladat utánzássá satnyul.*

## 2. Dallam

A dallam énekelését a ritmushangoztatás után mindig elő kell készíteni. A hangkészletet kézjelezve elénekelteni, a nagyobb hangközöket kiemelni. (Hangközök megnevezése)

- A legegyszerűbb, ha motívikus ismétlődés esetén a tanár és az osztály motívumként váltakozva énekel. Pl.: 333/53.

Először megállapítatjuk ritmus alapján az ismétlődő ritmusmotívumokat, majd megnézik, hogy ugyanez érvényes-e a dallamra is. (2 és 3 ütemes motívumok). Miért változik a 4. motívum? (Zenei kérdés – válasz: periodizálás)

A tanár éneklí az első motívumot, az osztály a másodikat stb. Csere. Az osztály éneklí végig. Egyénenként. (Énekelhetik tartott l, orgonapont fölött – az orgonapont lehet ritmikus.)

- A szolmizáció (relatív rendszer) és az abc-s hangok (abszolút rendszer) gyakorlása, megértése: 333/3-4. oldal D'-E' énekelteése különböző szolmizációval (a gyerekek találják ki, hogyan lehet szolmizálni: d – r; r – m; f – s; s – l; l – t). Milyen abc-s hangokon énekelhetjük? (C' – D'; D' – E'; F' – G'; G' – Á'; Á' – H').

- Egy-egy gyakorolt egyszerűbb dallam éneklése ritmustapssal, ütemezéssel, ellenritmussal, ritmusostinátóval; ritmuskánonnal (először az osztály fele-fele), majd ének + taps (először a tábláról, hogy a tanár irányítani tudja a tapsot).
- A memorizált dallam ritmustapssal + mérő kilépésével.
- Lehet a gyakorlatot tempóváltással énekelteni: gyors-lassú végig vagy motívumonként váltani a tempót.
- Lehet motívumonkénti dinamikai váltással énekelteni (teraszos, fokozatos).
- Kis hangkészlet esetén pl.: az osztály egy része a dó-t, másik a ré-t, harmadik a mi-t énekl.
- Lehet a t1-et énekelve diminuálni vagy augmentálni. (d helyett d d d).
- Lehet a t1-be énekelteni váltóhangokat (m helyett m m r m) vagy lá lá helyett lá lá szi lá.
- Kézjellel énekelteni.
- Dallambújtatással motívumonként vagy jelzésre.
- Hangneves ének: memorizált (betűkotta) gyakorlat hangkészletének kigyűjtése – mel-lé abc  
l D''  
s C''  
m A'  
r G'  
d = F'
- 1.) A tanár a betűkottát mutatja, az osztály az abszolút hangnevet énekl.
- 2.) A tanár csak a lüktetést érzékelteti, az osztály az abszolút hangnevet énekl.
- 3.) A tanár letörli az abszolút hangneveket, a lüktetést érzékelteti, az osztály hangnévvel énekl.
- 4.) Egyéni hangneves ének.
- 5.) Dallamírás.  
Ugyanezt más abszolút hangmagasságban is meg lehet tenni.
- 6.) Metallofonon el lehet játszani.
- Ha új hang található a gyakorlatban.  
1.) kihagyjuk az ismeretlen hangot (szün.);  
2.) a tanár beénekl – hol található (alatta, fölötte, között);  
3.) megnevezi – kézzel – rögzítik.
- Dudabasszus éneklése az olvasógyakorlathoz.
- Az olvasógyakorlatot visszafelé énekelteni (ezt meg lehet tenni csak a ritmushangoztatásával is).
- Ritmusneves ének + hangsúly.
- Szöveget adni az olvasógyakorlatnak pl. 333/50 Sanctus (Gregorián-nyolcadokra melizma).
- Prima volta, seconda volta gyakorlás (pl.: 333/228) (a B B<sub>v</sub> sort le lehet írni prima és seconda volta jelzéssel)
- Lehet egy ismert olvasógyakorlathoz az ugyanazon oldalon lévőnek a ritmusát kopogni.
- Lehet két ugyanazon oldalon lévő olvasógyakorlatot egyszerre énekelteni. pl.: 333/221+224.

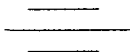
### 3. Forma

- Már esett szó a formáról a ritmussal és a dallammal kapcsolatban. Íme még néhány ötlet:
- 333/234 tükörmegfordításának észrevétetése.

- Egy-egy periodizáló gyakorlat előtagjának kiemelése, majd utótag improvizáltatása. Végül: Hogyan oldotta meg a mester? 333/252, 249, 231...
- Belső bővülés észrevétetése: 333/182 (az ismétlődés utáni 4-5 ütem, - egyébként periodizál).
- A gyakorlat szerkezetének megállapítása.
- A szerkezet valamelyik sorának improvizáltatása. Pl.: 333/259: A B A C – a C sort improvizálják, végül elénekeltetjük az eredetit.

Az ötlettár természetesen nem teljes, de az olvasógyakorlatokat vizsgálva sok újdonság juthat eszünkbe, és a felfedezés öröme megoszthatjuk tanítványainkkal. Mindezen ötletek és a nyomukban járó újak természetesen nem csak Kodály Zoltán olvasógyakorlataira vonatkoznak. Tegzes György: Hétfokú olvasógyakorlataira, az Önök által szerkesztett vagy a tanulók által kitalált olvasógyakorlatokra is, melyet egy megadott hangkészletre, ritmusra vagy formára alkottak.

Ehhez a felfedező és alkotómunkához kívánok sok sikert.



#### **TISZTELETTELJES KÉRÉS ELŐFIZETŐINKHEZ!**

Bízunk abban, hogy továbbra is töretlen támogatói, előfizetői maradnak lapunknak. Ennek reményében kérjük minden kedves Előfizetőnket, régieket és újakat, hogy a 2007. évi előfizetési díjat, amely 1500 forint, az alábbi számlára befizetni szíveskedjenek: OTP Csongrád Megyei Igazgatóság, Szeged, Módszertani Közlemények, 11735005-20003933.

Köszönjük megértésüket és támogatásukat.

**A MÓDSZERTANI KÖZLEMÉNYEK KIADÓHIVATALA**